

Temat potraktowany został zbyt jednoznacznie i jednoznacznie. **jed-no-wy-mia-ro-wość**, D-ś-ci. Razi mnie banalność intrygi i jednoznaczność postaci, stworzonych tylko dla zilustrowania określonych tez.

2 Przestrzeń, figura itp. **jednowymiarowa** to taka, która ma tylko jeden wymiar — długość. Termin matematyczny.

jed-no-zmia-no-wy, wi. **Jednozmianowy** system pracy taki, w którym praca odbywa się tylko na jedną zmianę. Proponowano zatrudnienie kobiet w systemie jednozmianowym... „produkcja jednozmianowa”. **jed-no-zmia-no-wość**, D-ś-ci.

jed-no-znac-ny, ni. **1** **Jednoznaczne** wypowiedzi, zachowania, postępowania itp. są jasne i nie pozostawiają wątpliwości, jak je rozumieć i oceniać. Chodziło o przywrócenie słowom jednoznacznego sensu... Moment ten zdecydował o jego jednoznacznym zaangażowaniu na rzecz opozycji... Interpretował świat w sposób bardzo jednoznaczny.

► Także o kimś, kto zachowuje się lub postępuje w taki sposób. Bohaterka powieści nie jest postacią jednoznaczna. **jed-no-znac-nie**. Nacjonalizm nie należy do wyrazów jednoznacznie określonych i łatwych do zdefiniowania... Budziło to jednoznacznie dodatnie skojarzenia. **jed-no-znac-ność**, D-ś-ci. „jednoznaczność wyników”.

2 **Jednoznaczne** wyrazy lub zwroty mają takie samo znaczenie. Te określenia są prawie jednoznaczne. **jed-no-znac-ność**, D-ś-ci.

3 Jeśli jakieś działania, decyzje itp. są **jednoznaczne** z czymś, to mają taki skutek. *Twoje milczenie będzie dla mnie jednoznaczne z zerwaniem*.

jed-no-żeń-stwo, Ms-stwie. **Jednożeństwo** to inaczej monogamia.

je-d-wab, D-biu, lm M-bie, D-bi, rzadziej -biów. **1** **Jedwab** to gładka, lejąca się tkanina o lśniącej powierzchni, otrzymywana z włókna, które tworzy kokon gąsienicy jedwabnika, lub z podobnego włókna sztucznego. „suknia z jedwabiu... Kupiła sztuczny jedwab na bluzkę. ► Także nici z tego włókna lub samo włókno. „przedziałnia jedwabiu. ► W liczbie mnogiej ubrania z jedwabiu. *Modne będą zwiewne jedwabie i delikatne koronki. ◊ je-d-wab-ny*, ni. „jedwabna apaszka”.

2 Jeśli czyjaś skóra jest **jak jedwab**, to jest bardzo gładka i delikatna.

je-d-wa-bi-s-ty, -bi-ś-ci. Słowo książkowe. **1** Coś, co jest **jedwabiste**, jest gładkie i miłe w dotyku lub lśni jak jedwab. *Spaniełek ma rudą jedwabistą sierść... jedwabista skóra... jedwabisty blask oczu. ◊ je-d-wa-bi-ś-cie*. *Jedwabście miękkie włosy splotywały jej na ramiona... jedwabście polyskujący kokon. ◊ je-d-wa-bi-s-tość*, D-ś-ci.

2 **Jedwabisty** głos lub dźwięk jest miły i urzekający. *Dzwon zwano Viola dla jedwabistej tonacji dźwięku*.

je-d-wab-nik, D-ka, lm M-ki. **Jedwabnik** lub **jedwabnik morwowy** to motyl hodowany dla jedwabnej przędzy, którą przędą jego gąsienice, otaczając się kokonami. Gąsienice jedwabników żywią się liśćmi morwy.

je-dy-nac-two, Ms-twie. **Jedynactwo** to bycie jedynakiem. *Twierdziła, że jedynactwo jest klęską zarówno dla samego dziecka, jak i jego rodziców*.

je-dy-nak, D-ka, lm M-na-cy. **Jedynak** to ktoś, kto nie ma rodzeństwa. *Był jedynakiem, dzieckiem skazanym na dorosłych... Ojciec chlubił się swoim jedynakiem, a o córkach w ogóle nie wspominał. ◊ je-dy-nacz-ka*, D-ki, C-nac-ce, lm D-czek. *Była rozpierzchna przez starszych braci jedynaczką*.

je-dy-nie. **1** Słowa **jedynie** używamy, aby **1.1** zaznaczyć, że oprócz wymienionej osoby, rzeczy,

sytuacji itp. nie mamy na myśli żadnych innych. *Oprócz mnie jedynie Jasiek ma prawo tak go nazywać... Interesanci będą przyjmowani jedynie po południu... Porównać to można jedynie do zniszczeń wojennych... Wiadomo jedynie, że nie zdał. **1.2** powiedzieć, że ilość, zakres lub natężenie czegoś są mniejsze, niż można by się spodziewać. *Marzyłam jedynie o szklance wody... Kawa kosztuje jedynie pół dolara, tyle co herbata... Bez odpowiednich regulacji prawnych policja może jedynie przyglądać się przestępcom... Proszę pamiętać, że na razie jest to jedynie hipoteza*.*

2 Słowo **jedynie** łączmy z przymiotnikami, aby powiedzieć, że tylko określane przez nie osoby, rzeczy, sprawy itp. mają wskazaną cechę. *Uznano to za jedynie słuszny wniosek*.

je-dyn-ka, D-ki, C-ce, lm D-nek. **Jedynka** to **1** liczba lub numer 1. *W centrum żaden automat nie wybiera jedynki. **2** coś oznaczonego liczbą 1, mającego rozmiary określone tą liczbą albo zajmującego pierwsze miejsce w jakimś układzie. *Rano marzniemy, czekając na jedynkę... Przez pomyłkę zamiast jedynki wrzuciłem wsteczny. **3** w sporcie jednoosobowa łódka wiosłowa lub jednoosobowe sanki. *Mężczyźni w jedynkach sameczkowych musieli zadowolić się miejscami w drugiej dziesiątce... wyścigi kanadyjek-jedynek. **4** w szkole ocena najniższa — niedostateczna. *Z dyktanda postawiłam sporo jedynek. ◊ je-dyn-ko-wo*, -wi. „uczeń jedynkowy”.***

je-dy-no-bó-stwo, Ms-stwie. **Jedynobóstwo** to inaczej monoteizm.

je-dy-no-wład-ca, D-cy, lm M-cy. **Jedynowładca** to władca o nieograniczonej władzy, panujący samodzielnie. Słowo książkowe. *Rozprawiwszy się z przeciwnikami, bez kłopotów ogłosił się jedynowładcą. ◊ je-dy-no-wład-czy*.

je-dy-no-władz-two, Ms-twie. **Jedynowładztwo** to forma rządów polegająca na absolutnej władzy panującego. Słowo książkowe. *Głoszono, że jedynie Polska korzysta z prawdziwej wolności i chroniona jest przed tyranią jedynowładztwa*.

je-dy-ny, -ni. **1** Jeśli mówimy o **jednej** rzeczy, osobie, sprawie, czynności itp., której coś dotyczy, to znaczy, że nie ma innej rzeczy, osoby, sprawy, czynności itd., której dotyczy to samo. *Był to jedyny dochodowy zakład w okolicy... Jedynym uroczajnym podrozję są piękne widoki... Chyba jedyny raz w życiu czułam się naprawdę szczęśliwa... Tu królują książki, stwarzając tę jedyną w swoim rodzaju atmosferę... jedyne wyjście z sytuacji... moje jedyne dziecko... Ależ to moja jedyna sukienka! ◊ je-dy-ność, D-ś-ci. „odrażający, a przecież cudowny w swej jedyności świat”.*

2 **Jedne**, co nam pozostało, **jedne**, co dało się zrobić, wymyślić itp., to jedyna rzecz, którą można było zrobić w danej sytuacji. *Jedne, co ich zastanowiło, to jej nagła odmowa... Taniec to jedne, co jeszcze mnie interesuje*.

3 **Jeden jedyny** znaczy to samo, co jedyny. Wyrażenie ekspresywne. *Jeden jedyny ojciec mi współczuł... Mam jedną jedyną prośbę*.

4 Jeśli jakaś osoba lub rzecz jest **jedyna** do czegoś lub w jakiejś sytuacji, to jest do tego najbardziej odpowiednia. *Do gry w piłkę to on jest jedyny, tylko uczyć się nie chce... Gdy trzeba coś załatwić, wystarać się o coś, Marysia jest jedyna*.

5 Słowem **jedyny** określamy osoby, które kochamy lub bardzo lubimy. *Zawsze będzie dla niego tą jedyną, ukochaną kobietą... Mój jedyny skarbie, moje słoneczko! ► W języku starszości, dziś głównie żartobliwie, używane jako rzeczownik. *Nie jadła, nie spała, odkąd jej jedyny wyjechał... Maja jedyna!**

◊RZ Z NL

PRZ

PRZ
=wielozmianowy

◊RZ Z NL

PRZ
≠dwuznaczny,
wieloznaczny,
niejednoznaczny

◊PS ST

◊RZ Z NL

PRZ ST
=równoznaczny

◊RZ Z NL

PRZ ST
[Z-N]
=równoznaczny

RZ N NL

≠wielożeństwo

RZ MRZ

◊PRZ

FPRZ NDM
ZWYKLE PRED

PRZ

◊PS

◊RZ Z NL

PRZ

RZ MZW LUB
FRZ MZW

RZ N NL

RZ MOS

◊RZ Z

PART
=tylko,
wyłączniePART
=tylko,
wyłącznie,
zaledwie

PS + PRZ

RZ Z

RZ Z

RZ Z

RZ Z

◊PRZ

RZ N NL

≠wielobóstwo

RZ MOS

W LP ODM JAK Z
=autokrata,
samowładca

◊PRZ

RZ N NL

=autokracja,
absolutyzm,
despotyzm,
samowładztwo

PRZ ATR

◊RZ Z NL

RZ N NL

W MIANOWNIKU

FPRZ ATR

PRZ

ZWYKLE PRED

PRZ ATR

►RZ MOS/Z
ODM JAK PRZ
[(Z) DZIER(D)]

je-dze-nie. 1 Jedzenie to rzeczownik od „jeść”.

2 Jedzenie to rzeczy przeznaczone do zjedzenia. *Marta rozłożyła jedzenie i natychmiast zaprosiła go, by usiadł... Rzuciła się na jedzenie, jakby od rana nie jadła.* ♦ **je-dzon-ko.** *Czyjś ślub też jest dobrą okazją do darmowego jedzonka.*

jeep [dżip], **D-pa, Ms-pie, lm M-py lub dżip, D-pa, Ms-pie, lm M-py.** **Jeep** to samochód z otwartym lub zamkniętym nadwoziem, przeznaczony do przewożenia kilku osób w trudnym terenie, zwłaszcza samochód używany przez żołnierzy amerykańskich w czasie drugiej wojny światowej. *Oficer wskoczył do jeepa i natychmiast odjechał... ..trzech amerykańskich studentów podróżujących dżipem ambasady.*

je-go. 1 Słowo **je-go** jest formą zaimka „on”.

2 Mówiacy określa słowem **je-go** osoby, rzeczy lub sprawy, które nie należą lub nie odnoszą się ani do niego, ani do jego rozmówcy, lecz do innej osoby lub rzeczy, którą można wskazać zaimkiem „on” w liczbie pojedynczej rodzaju męskiego lub nijakiego. *Podoba cię się jego garnitur?... Jego matki nie znam... Ważne jest nie samo działanie, ale i jego skutki.*

3 Słowa **je-go** używamy w połączeniu z rzeczownikami takimi, jak „eminencja”, „magnificencja” czy „wielmożność”, kiedy mówimy o mężczyźnie mającym tytuł lub wysokie stanowisko. *„Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Warszawskiego... Posłowie chcą mówić z jego wysokością.”*

je-go-mość. W znaczeniu 1: **D-ś-cia, lm M-ś-cio-wie** lub **-ś-cie, D-ś-ciów, rzadziej -ś-ci.** W znaczeniach 2.1 i 2.2: **D-ś-ci lub -ś-cia, lm M-ś-cio-wie** lub **-ś-cie, D-ś-ciów, rzadziej -ś-ci.** **1 Jegomościem** nazywa się starszego, statecznego mężczyznę, często nie znanego bliżej. Słowo książkowe. *Obok mnie drzymał jakiś jegomość w kapeluszu.*

2 Dawniej słowo **jegomość** było używane w Polsce jako grzecznościowy tytuł odnoszony do **2.1** osób pochodzenia szlacheckiego, zwłaszcza głowy rodziny lub państwa. *Po dworze szybko rozniósł się wieść, że wrócił jegomość... Podróż przedsiębrałem z pozwoleniem Króla Jegomości, gwoli odzyskania zdrowia. 2.2* księdza, zwłaszcza proboszcza. *Ojciec wyprosił posłuchanie u jegomości biskupa... Witamy jegomością dobrodziejca.* (Skrót od „jego miłość”).

Je-ho-wa, D-uy, C-wie. 1 Jehowa to imię Boga występujące w Biblii — inaczej Jahwe.

2 Świadkowie Jehowy to członkowie ugrupowania religijnego negującego istnienie Trójcy Świętej i nie uznającego żadnych obrzędów poza czytaniem Biblii i chrztem przez zanurzenie. *Jego żona jest świadkiem Jehowy.* ► W liczbie mnogiej też całe to ugrupowanie.

jej 1: zaimek

jej. 1 Słowo **jej** jest formą zaimka „ona”.

2 Mówiacy określa słowem **jej** osoby, rzeczy lub sprawy, które nie należą lub nie odnoszą się ani do niego, ani do jego rozmówcy, lecz do innej osoby lub rzeczy, którą można wskazać zaimkiem „on” w liczbie pojedynczej rodzaju żeńskiego. *Znasz jej adres?... Wiktoria staje się dokuclziwa, gdy coś idzie nie po jej myśli... To dobra książka; stąd bierze się jej popularność.*

3 Słowa **jej** używamy w połączeniu z rzeczownikami takimi, jak „wysokość”, „magnificencja” czy „mość”, kiedy mówimy o kobiecie mającej tytuł lub wysokie stanowisko. *Jej Królewska Mość Elżbieta II odwiedziła Warszawę i Kraków... Młodzież wystawiła przedstawienie na cześć jej wysokości.*

jej 2: wykrzyknik

jej. Mówimy „**jej!**”, kiedy jesteśmy czymś poruszeni, zdziwieni, zniecierpliwieni itp. *Piosenek zna tyle, że jej... O jej jej, co tu się działo?*

jej-ku. Mówimy „**jeju!**” lub „**o jeju!**”, aby wyrazić różne uczucia, np. zdziwienie lub zachwyty. *Jeju, ale tłumy!... Jaki cudowny, jeju!... Jeju, jak mi to zbrzydło!*

jej-mość. **D-ś-ci, lm M-ś-cie. 1 Jejmość** to nieznamąca kobieta, zwykle starsza. Słowo nieco przestarzałe, używane żartobliwie. *Do soferki gramoliła się właśnie tęga jejmość.*

2 Dawniej słowo **jejmość** było używane w Polsce jako grzecznościowy tytuł odnoszony do szlachcianek, zwłaszcza zamężnych. (Skrót od „jej miłość”).

jelec 1: część broni siecznej

je-lec, D jel-ca, lm M jel-ce. **Jelec** to część rękojeści broni siecznej, np. szpady lub rapiera, ochraniająca dłoń.

jelec 2: ryba

je-lec, D jel-ca, lm M jel-ce. **Jelec** to ryba o wydłużonym ciele, żyjąca w rzekach, rzadziej w jeziorach, ceniona przez wędkarzy.

je-leń. W znaczeniach 1 i 2: **D-le-nia, lm M-le-nie, D-le-ni.** W znaczeniu 3: **D-le-nia, lm M nmos -le-nie, D-le-ni** lub **-le-niów. 1 Jeleń** to duże zwierzę o imponującym, rozgałęzionym porożu i brązowym, a na zadzie białym ubarwieniu. Jelenie żyją w lasach i czasem się na nie poluje. ♦ **je-le-ni.** *...rogi jelenie.* ♦ **je-lo-nek, D-lon-ka, lm M-lon-ki.** *...łania z jelonkiem.*

2 Jeleń na rykowisku to wizerunek jelenia, zwykle na tle krajobrazu — symbol kiczu i złego gustu.

3 Mówimy **jelen** o kimś, kogo można łatwo oszukać lub wykorzystać. Słowo potoczne, lekceważące i obraźliwe. *Roi się tu od naciągaczy, którzy szukają jeleni.*

je-li-to, Ms-cie. Jelito to długi przewód w kształcie rury, wielokrotnie zakręcony, znajdujący się między żołądkiem o odbytem. W jelicie pokarm ulega trawieniu i wchłanianiu. *...jelito cienkie.* ► Liczba mnoga używana jest też w funkcji liczby pojedynczej. *Ranny miał jelita uszkodzone w kilkunastu miejscach... Błotnik pobudza perystaltykę jelit.* ♦ **je-li-to-wy, -wi.** Słowo używane w anatomii. *...nabłonek jelitowy.*

jeł-czeć, -cze-je. Jeśli tłuszcze takie, jak masło, olej lub krem, **jełczeją**, to psują się i zaczynają mieć nieprzyjemny zapach i smak. *Do kremów i olejków kosmetycznych dodawane są specjalne substancje zapobiegające jełczeniu.*

je-łop, D-pa, Ms-pie, lm M nmos -py, rzadziej jo-łop, D-pa, Ms-pie, lm M nmos -py. Mówimy **jełop** o kimś mało inteligentnym. Słowo potoczne i obraźliwe. *To jakiś jełop, ale głębia ma dość inteligentną... Zabierzcie stąd tego jolopa.*

je-ło-pa, D-py, C-pie, rzadziej jo-ło-pa, D-py, C-pie. **Jelopa** to inaczej jełop. Słowo potoczne i obraźliwe.

je-mio-ła, D-ty, C-le. Jemiola to roślina o małych białych jagodach, rosnąca na drzewach, na których tworzy rodzaj kuli. Bywa zrywana na Boże Narodzenie do dekoracji świątecznych.

je-mio-łusz-ka, D-ki, C-ce, lm D-szek. Jemioluszka to ptak wielkości szpaka, czerwonoobrazowy, a na końcu ogona żółty, z czubkiem na głowie. Jemioluszki żyją w tajdze, na zimę przylatują m.in. do Polski.

je-mu. Zob. on.

jen, D-na, Ms-nie, lm M-ny. Jen to japońska jednostka monetarna. *Rząd japoński znou podniósł kurs jena w stosunku do innych walut.*

je-niec, D jeń-ca, lm M jeń-cy. Jeniec to żołnierz wzięty do niewoli w czasie wojny. *...jency wojenni.*

♦ **je-niec-ki, -niec-cy.** *...obóz jeniecki.*

je-not, D-ta, Ms-no-cie, lm M-ty. Jenot to zwierzę leśne wielkości lisa, o puszystej szarobrunatnej

WYKRZYKNIK
=ojeju

RZ N NL

ÓRZ N NL

RZ MZW
=gazik

ZI PRZ DZIER
NDM

ZI PRZ DZIER
NDM ATR PREP

RZ MOS

RZ MOS
W LP ODM JAK Z

RZ MOS
W LP ODM JAK Z
LUB JAK MOS

RZ MOS NL
W LP ODM JAK Z

FRZ MOS

ZI PRZ DZIER
NDM

ZI PRZ DZIER
NDM ATR PREP

WYKRZYKNIK

RZ Z

RZ Z

RZ MRZ
=garda

RZ MZW

RZ MZW

ÓPRZ

ÓPRZ MZW

FRZ MZW

RZ MOS
=nainwniak

RZ N

ÓPRZ

CZ NDK
=zjelceże

RZ MOS
=dureń,
bałwan,
bęcwał,
idiota

RZ MOS/Z
W LP ODM JAK Z

RZ Z

RZ Z

RZ MOS

RZ MOS

ÓPRZ

RZ MZW

sierści z czarną pręgą wzdłuż grzbietu i czarną obwódka wokół oczu.

je-re-mia-da, D-dy, C-dzie. Słowo książkowe. **1 Jeremiada** to przesadne narzekania na coś. *Nie brałem udziału w jeremiadach dotyczących telewizji.*

2 Jeremiada to **2.1** artykuł publicystyczny, w którym autor przesadnie na coś narzeka. *Wszyscy pisali jeremiady.* **2.2** utwór literacki utrzymany w lamentacyjnym tonie biblijnej Księgi Jeremiasza.

jer-sej [dżersej]. Zob. **dżersej**.

je-ry-choń-ski, -scy. Przymiotnik używany w następujących wyrażeniach. **1 Trąby jerychońskie** to w Biblii trąby, których głośny dźwięk zburzył mury Jerycha. *Orkiestra dudniła jak trąby jerychońskie.*

2 Mówimy trąba jerychońska o kimś, kto zrobił coś źle lub zachował się beźmyślnie. Wyrażenie potoczne i obraźliwe. *Znów się spóźnia ta trąba jerychońska.*

je-rzyk, D-ka, lm M-ki. **Jerzyk** to ptak podobny do jaskółki, matowoczarny, z białą plamką na podgardlu. Jerzyki latają bardzo szybko i wytrwale.

je-sien-ny, -ni. **Jesienny** to taki, który **1** ma związek z jesienią. *...jesienne mgły... jesienny krajobraz.* ◊ **je-sien-nie**. *Niebo zachmurzyło się jesienią.* **2** wyraża smutek lub przygnębienie. *...jesienne nastroje.*

je-sie-ni, D-sie-ni, lm M-sie-nie. **1 Jesień** to pora roku, kiedy powietrze się ochładza, a liście żółkną i spadają z drzew. Jesień następuje po lecie, a poprzedza zimę. *Noc była wietrzna i ciemna, lał deszcz, jak zwykle w jesieni... Pod jesień uszedzie czuć zapach palonych liści... Idzie jesień... chmurna jesień... W parku była złota jesień.*

2 Jeśli coś dzieje się **jesienią** lub **na jesieni**, to dzieje się wtedy, kiedy jest jesień. *Jesienią pojeździmy do Włoch... Pogoda jest jak na jesieni.*

3 Jesienią życia nazywamy okres starości człowieka. Wyrażenie książkowe. *Zajęta pracą, domem, rodziną, kobieta niepostrzeżenie wchodzi w jesień życia.*

je-sion, D-nu, M-nie, lm M-ny. **Jesion** to drzewo o potężnej koronie, matowej, oliwkowoszarej korze i drobnych listkach, często sadzone w parkach. ▶ Także jego drewno, cenione w stolarstwie. ◊ **je-sio-no-wy**, -wi. *...jesionowa aleja... jesionowe meble.*

je-sion-ka, D-ki, C-ce, lm D-nek. **Jesionka** to dość długi ciepły płaszcz noszony jesienią i wiosną. *Chodził w dwurzędowej jesionce i narciarskiej czapce.* ◊ **je-sio-necz-ka**, D-ki, C-necz-ce, lm D-czek. *Miała zniszczoną jesioneczkę i stare buty.*

je-siotr, D-t-ra, Ms-t-rze, lm M-t-ry. **Jesiotr** to duża ryba o smukłym ciele pokrytym kilkoma rzędami płytek kostnych. Jesiotry żyją w rzekach i morzach Europy, a także wzdłuż wschodniego wybrzeża Ameryki Północnej.

jest. Zob. **być**.

je-s-e-t-stwo, Ms-stwie. Czyjeś **jestestwo** to wewnętrzna natura tej osoby, określająca jej charakter i świadomość istnienia. Słowo książkowe. *Człowiek przez swą część, przeszedł swoje jestestwo, związany jest z pierwiastkiem ziemskim... Całe moje jestestwo jest wtedy zaangażowane w tę osobę, w rozmowę z nią.*

je-sz-cze. **1** Jeśli jakiś stan rzeczy **jeszcze** istnieje, to nie zakończył się i wciąż trwa. *Ciasto podajemy jeszcze ciepłe... Stefek jeszcze spał, kiedy przyszli koledzy... Muszę jeszcze odrobić lekcje... Zostańcie jeszcze... Gorączka może utrzymywać się jeszcze kilka dni.* ▶ Jeśli jakiś stan rzeczy **jeszcze** nie istnieje lub nie zaistniał, to nie powstał do chwili, w której lub o której mówimy, lecz prawdopodobnie

powstał. *Co teraz zrobisz? — Jeszcze nie wiem... Ja wtedy jeździłem dorożką, jak ciebie jeszcze na świecie nie było... Nie powiedziałem wam jeszcze, jak wyglądał... Ale to jeszcze nie koniec.*

2 Mówimy, że jakiś stan trwał **jeszcze** niedawno, aby podkreślić, że nie trwa od stosunkowo krótkiego czasu. *Jeszcze kilka lat temu nie byłoby to dla nikogo specjalnym zaskoczeniem... Była tu jeszcze przed chwilą... puste domy, w których niedawno jeszcze mieszkali ludzie... Jan Potocki — mimo że jeszcze Mickiewicz zaliczał go do pisarzy polskich — należy do literatury francuskiej.*

3 Mówimy, że jakiś stan rzeczy ukształtował się **jeszcze** przed jakimś czasem, aby podkreślić, że powstał stosunkowo wcześniej. *Poznali się jeszcze jako dzieci... Jego list dostałem jeszcze przed wakacjami... Zabytki to pochodzą jeszcze z czasów rzymskich.*

4 Mówimy, że jakiś stan rzeczy nie istniał **jeszcze** w jakimś czasie lub miejscu, aby podkreślić, że pojawił się stosunkowo późno — później, niż można się było spodziewać. *Jeszcze w połowie listopada budżet nie był zatwierdzony... Jeszcze na kilometr przed metą nic nie zapowiadało nieszczęścia.*

5 Słowa **jeszcze** używamy z określeniem ilości lub liczby czegoś, aby powiedzieć, ile tego zostało. *Jeszcze tylko pięć mil i będziemy na autostradzie... Na remont czekają jeszcze tysiące zabytków... Mamy jeszcze mnóstwo czasu... Jak długo mamy czekać? — Jeszcze chwilę... Daleko jeszcze?*

6 Jeśli oprócz znanych osób, rzeczy, faktów itp. są **jeszcze** jakieś inne, to oprócz tych pierwszych istnieją te drugie. *Przyszła jeszcze moja siostra... Dostał jeszcze dwie nagrody... Dajcie mi jeszcze trochę czasu... Co jeszcze masz do powiedzenia? — Już nie... Przypomnijmy sobie raz jeszcze, jak to było... Czy są jeszcze jakieś pytania?*

7 Słowem **jeszcze** poprzedzamy przymiotnik lub przysłówkę w stopniu wyższym, aby powiedzieć, że oznaczana przezeń cecha przysługuje komuś lub czemuś w większym stopniu. *Teraz kocham cię jeszcze bardziej... On jest jeszcze wyższy niż ty... Wiatr huczał jeszcze głośniejszy niż wczoraj.*

8 Mówimy potocznie „**jeszcze czego**”, aby wyrazić oburzenie tym, co ktoś powiedział. *Chcę pieniędzy! — Jeszcze czego! Nic nie dostaniesz... Nie brałaś mojego szczyrorka? — Jeszcze czego. Nawet go nie dotknęłam.*

9 Wyrażenia **jeszcze jak** używamy potocznie, aby podkreślić rozmiar lub natężenie czegoś. *A bo to warto? — Jeszcze jak warto!... Miałas z nim ostre starcie? — rzekł starszy, patrząc uważnie. — Jeszcze jak ostre!* ▶ Używane jako wykrzyknik. *Czy on jest przystojny? — Jeszcze jak! Wygląda jak aktor... A pan się nie boi? — Jeszcze jak! — zażartował.*

• **do tego jeszcze**: zob. **do** • **nie dość, że...**, **to jeszcze...**: zob. **dość**.

jeść, je, jem, je-dzą, jedz, ja-dło, je-dli, je-dzo-no.

1 Kiedy **jemy** coś, to wkładamy to do ust, gryziemy i polykamy. *Jadł chleb małymi kęsami... Ona jest wegetarianką i nie je mięsa... Michałek dopiero uczył się jeść nożem i widelcem... Ptaki jadły nam z ręki.*

2 Kiedy **jemy**, to spożywamy posiłek. *Powinieneś jeść pięć razy dziennie... Obiad jem zwykle w restauracji... Należy myć ręce przed jedzeniem.*

3 Jeśli **jemy** kalorycznie, tusto, racjonalnie itp., to jemy rzeczy kaloryczne, tuste, racjonalnie dobrane itd. *Oni jedzą tusto i dostatnio... Złe jadł w ostatnim czasie i odbiło się to na jego zdrowiu.*

4 Mówimy, że ktoś **je** komuś z **ręki**, jeśli jest mu uległy i posłuszny. *Atakują go także byli towarzysze partyjni, którzy przedtem jedli mu z ręki.*

RZ Z
ZWYKLE LM
=lamenti

RZ Z

RZ Z

FRZ N MOS
TYLKO LM

FRZ Z
=trąba, osioł
dardaneński

RZ MZW

PRZ

ÓPS + CZ

PRZ

RZ Z

PS + CZ LUB
FPS + CZ
=w jesieni

FRZ Z NL
=lżeci wiek
≠wiosna życia

RZ MRZ

▶ RZ MRZ NL

ÓPRZ

RZ Z

ÓPRZ Z

RZ MZW

RZ N NL
[ZI DZIER/D]
=istota,
ja

PS + CZ
≠już nie

▶ PS + CZ
≠już

PART

≠już

PART

≠już

PART

≠już

PART

≠już

PART

≠już nie

PS + PRZ: STW

WYKRZYKNIK

FPS PREP

+CZ/PRZ: STR

▶ WYKRZYKNIK

CZ PCH NDK

[I(ē)]

zjeść

CZ PCH NDK

[I(ē)]

zjeść

CZ NDK

[OK]

zjeść

=odżywiać się

FCZ NDK

[C]

5 Jeśli coś je kogoś, to bardzo mu dokucza, męczy lub martwi go. Słowo potoczne. *Powoli je go troska o przyszłość syna... Jadło ją sumienie.*

CZ NDK
[6]
>jeść

6 Słowo **jeść** w pozycji zależnej od czasownika może oznaczać rzeczy, które jeją. Użycie potoczne. *Zapomniałem dać psu jeść... Nie ma za co jeść kupić.*

RZ N NL NDM

7 Możemy zapytać, z czym to się je, aby dowiedzieć się czegoś o czymś. Wyrażenie potoczne. *Wszyscy teraz mówią o asertywności. Ale z czym to się je?... Na informatykę nastąpiła wtedy moda, ale nikt nie wiedział, z czym to się je.*

FCZ HW NDK
=co to takiego

• **Apetyt rośnie w miarę jedzenia:** zob. **apetyt**
• **Gdzie kucharek sześć, tam nie ma co jeść:** zob. **kucharka** • **z niejednego pieca chleb jeść:** zob. **chleb**.

jes-li lub **je-ze-li**. Słowo **jeżeli** jest nieco bardziej książkowe. **1** Słowami **jeśli** lub **jeśli..., to...** wprowadzamy zdanie podrzędne, w którym **1.1** wskazujemy okoliczności, w jakich stanie się to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym. *Jeszcze zdążył, jeśli się pośpieszysz... Jeżeli będzie dobrze się uczył, to dostanie stypendium... Jutro, jeśli opuchlina nie ustąpi, Karolcia będzie musiała poleżeć w łóżku... Jeśli nie śpi, to usłyszysz nas i narobi krzyku... Wybac, jeśli będę cię musiał opuścić.* **1.2** wskazujemy okoliczności, w jakich dzieje się lub działa się to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym. *Martwiła się bardzo, jeśli kogoś spotykało nieszczęście... Jeśli brakowało jej pieniędzy, to przychodziła do matki... Czasem, jeśli się ma szczęście, można nieźle zarobić... Śpią w stodolach, a jeżeli jest upalnie, to nawet na dworze.*

SP PSTAW
[ZD+ZD]
LUB SP NC
[ZD+ZD]

SP PSTAW
[ZD+ZD]
LUB SP NC
[ZD+ZD]
=gdy,
kiedy

2 Słowami **jeśli** lub **jeśli..., to...** wprowadzamy założenie, przy którym prawdziwe jest lub może się spełnić to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym. *W tym baraku, jeśli się nie myle, mieści się wypożyczalnia sprzętu... Jeśli dobrze pamiętam jego życiorys, to studiował najpierw filozofię, a potem prawo... Zostaw tę sprawę w spokoju, jeśli wolno mi coś ci radzić... Należy podać też liczbę utraconych czeków i ich numery, jeżeli to możliwe.*

SP PSTAW
[ZD+ZD]
LUB SP NC
[ZD+ZD]
=o ile

3 Słów **jeśli** lub **jeśli..., to...** używamy, aby ostrzec rozmówcę przed negatywnymi konsekwencjami działania, o którym mowa w zdaniu podrzędnym, i czasem pogrozić mu. *Jeśli tu jeszcze raz przydziesz, to wyrzucę cię za drzwi... Jeżeli termin znów nie zostanie dotrzymany, może się pan pożegnać z robotą.*

SP PSTAW
[ZD+ZD]
LUB SP NC
[ZD+ZD]

4 Wyrażenia **jeśli..., to...** używamy, gdy nie jesteśmy pewni, czy sytuacja opisana w zdaniu podrzędnym jest prawdziwa, ale sądzymy, że jest bardziej prawdopodobna w odniesieniu do osoby lub rzeczy wskazanej w wypowiedzeniu nadrzędnym niż w odniesieniu do jakiegokolwiek innej. Zdanie podrzędne zawiera zaimek nieokreślony, a wypowiedzenie nadrzędne wskazuje osobę, rzecz lub sytuację mieszczącą się w zakresie tego zaimka. *Jeśli czegoś tej sztuce brak, to odrobiny poezyi... Jeżeli się kiedyś ożenie, to tylko z brunetką.*

SP NC
[ZD+SK]

5 Słowami **jeśli** lub **jeśli..., to...** wprowadzamy zdarzenie, o którym nie wiemy, czy jest rzeczywiste, ale o którym sądzymy, że i tak nie ma większego znaczenia. *Jeśli nawet się spóźni, komu to będzie przeszkadzać?... Jeśli się pomyliłem, to niewiele... A jeżeli nawet nie zginę od kuli, to i tak moje dni są policzone.*

SP PSTAW
[ZD+SK]
LUB SP NC
[ZD+SK]

6 W oficjalnej polszczyźnie mówionej słów **jeśli** lub **jeśli..., to...** używamy z czasownikami „móc”, „wolno”, „pozwolić” itp., gdy chcemy przerwać czyjąś wypowiedź, powiedzieć coś lub zmienić temat rozmowy. *Jeśli pan pozwoli, panie ministrze, jeszcze jedno pytanie... To jest prawda, ale jeśli można coś dodać, to moim zdaniem sprawę widzimy za wąsko.*

SP PSTAW
[ZD+ZD]
LUB SP NC
[ZD+ZD]

7 Słowami **jeśli** lub **jeśli..., to...** wprowadzamy przesłankę, na podstawie której wnioskujemy o tym, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym. *Widocznie coś mu jest, jeśli drugi raz w tym tygodniu wybiera się do lekarza... Jeżeli nie zadzwonił, to znaczy, że się pogniewał.*

SP PSTAW
[ZD+ZD]
LUB SP NC
[ZD+ZD]
=skoro

8 Słowem **jeśli** lub **jeśli..., to...** wprowadzamy zdanie podrzędne, w którym uzasadniamy pytanie retoryczne zawarte w zdaniu nadrzędnym. *Co mają powiedzieć inni, jeśli ty narzekasz na brak pieniędzy... Jeśli najlepsi uczniowie nie zdążyli rozwiązać wszystkich zadań, to jak mógł wypaść egzamin przeciętnie uzdolnionych?*

SP PSTAW
[ZD+ZD]
LUB SP NC
[ZD+ZD]

9 Za pomocą wyrażenia **jeśli nie..., to...** łączymy dwa zdania lub dwa równorzędne składniki zdań, aby powiedzieć, że ma miejsce jedna z dwóch przedstawionych w nich sytuacji, a czasem obie. *Zawsze go coś bolalo, jeśli nie brzuch, to głowa... Oddam ci tę książkę, jeśli nie jutro, to w piątek... Człowiek u Mrożka czuje się zagrożony, jeśli nie fizycznie, to przynajmniej moralnie... Jeżeli nie handlowała, to bawiła cudze dzieci.*

SP NC
[SK+SK]

10 Słowami **jeśli nie** łączymy dwa wyrażenia, aby powiedzieć, że rozmiar lub intensywność tego, o czym mowa w wyrażeniu nadrzędnym, mogą w rzeczywistości być większe — takie, jak w wyrażeniu podrzędnym. *Większość z nich, jeśli nie wszystkie, odpowiedziały na naszą ankietę... Przez noc przeszli ze trzydzieści kilometrów, jeśli nie więcej... Oddali wszystko za beczkę, jeśli wręcz nie za darmo.*

SP PSTAW
[SK+SK]

11 Słowami **jeśli** lub **jeśli..., to...** wprowadzamy zdarzenie w oczywisty sposób nieprawdopodobne, aby podkreślić, że również nieprawdopodobne jest to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym. *Jeśli on dotrzyma obietnicy, to mi kaktus na głowie wyrosnie... Ja zostanę baletnicą, jeśli ona podejmie tak ryzykowną decyzję.*

SP PSTAW
[ZD+ZD]
LUB SP NC
[ZD+ZD]

12 Słowami **jeśli..., to...** łączymy dwa zdania, których treści są niezgodne lub przeciwstawne. Użycie książkowe. *Jeśli w szkole zachowywał się skandalicznie, to w domu był wyjątkowo grzeczny.*

SP NC
[ZD+ZD]
=o ile..., to...

jes-li-by, rzadziej **je-ze-li-by**. Słowo **jesliby** wprowadza zdanie podrzędne określające warunki, w których może, mogło lub będzie mogło zdarzyć się to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym. Taką samą funkcję pełni wyrażenie **jesliby..., to...**, ze słowem **to** wprowadzającym zdanie nadrzędne. Ze względu na dopuszczalne wartości czasu i trybu w zdaniu podrzędnym i nadrzędnym możliwe są następujące sytuacje. **1** W zdaniu podrzędnym występuje czas przeszły, warunek określony w nim może być spełniony, w zdaniu nadrzędnym występuje czas przyszły, tryb warunkowy potencjalny, tryb rozkazujący albo czas teraźniejszy lub przeszły odniesiony do przyszłości, a zdarzenie określone w zdaniu nadrzędnym może nastąpić w bliższej lub dalszej przyszłości. *Jesliby uzyskał nominację swojej partii, to będzie ubiegał się o fotel prezydencki... Bylibyśmy bardzo wdzięczni, jesliby pan poparł ten wniosek... Jeslibyś uroił wcześniej, to ugotuj ryż... Jesliby go pan zobaczył, to proszę go ode mnie pozdrowić... Zaraz też ustalono, że jesliby wuj dowiedział się o eskapadzie Henia — ciocia wszystko bierze na siebie... Marynarze jednego z duńskich frachtowców zagrozili nawet buntem, jesliby mieli zawinąć do portów nigeryjskich.* **2** W zdaniu podrzędnym występuje czas przeszły, warunek określony w nim nie może być spełniony albo jest z założenia nieprawdziwy, w zdaniu nadrzędnym występuje tryb warunkowy, a zdarzenie określone w nim nie mogło albo nie może i nie będzie mogło nastąpić. *Jesliby go wtedy odnaleźli, to z pewnością*

SP PSTAW AGL
[ZD: PRZESZ+ZD]
SP NC AGL
[ZD: PRZESZ+ZD]
=gdyby

SP PSTAW AGL
[ZD: PRZESZ+ZD: WARJ]
SP NC AGL
[ZD: PRZESZ+ZD: WARJ]
=gdyby